

Kalba, erdvė ir tapatybė, Vilnius, 2012

Ala Lichačiova

***Rusakalbė Lietuva:
Visagino atvejis***

Projektas „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“
Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LIT-2-18)

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Pranešimo tikslas yra aptarti Visagino specifiką per miesto kalbinio gyvenimo prizmę: gyventojų tautinę sudėtį, jų gimtąsias kalbas ir tapatinimosi tendencijas, visaginiečių privačios aplinkos kalbas, kalbų pasirinkimą už šeimos ribų, vartojamų kalbų hierarchiją visaginiečių akimis lyginant su didmiesčių gyventojų nuomone, ir t. t.

Viso išanalizuoti ir apibendrinti 60 kiekybinių ir 36 kokybinių apklausų duomenys.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Visagino gyventojai: kiekis ir tautinė sudėtis

1979 m. pradžioje pagal gyventojų skaičių buvęs 49-tas miestas Lietuvoje, 1989 m. tapo jau 13-tu miestu.

Nuo XXI amžiaus pradžios Visagino gyventojų skaičius vis mažėja. Kaip teigia sociologiniai tyrimai, natūralios kaitos rodikliai Visagine yra neigiami, o gyventojų kiekio sumažėjimas – didžiausias šalyje (Lietuvos statistikos departamentas).

Didžiausią gyventojų skaičiaus sumažėjimą lėmė ne Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, bet Visagino atominės elektrinės, o kartu ir miesto gyventojų neaiški ateitis.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Metai, sausio 1 d.	Gyventojų skaičius (tūkst.)
1979	5,96
1989	31,5
1991	33,7
2000	33,6
2002	29,1
2006	28,3
2010	28,0
2011	26,8
2012	26,0

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Lietuvoje lietuviai sudaro 83,45%, lenkai – 6,74%, rusai – 6,31%, kitų tautybių gyventojai – 3,5%.

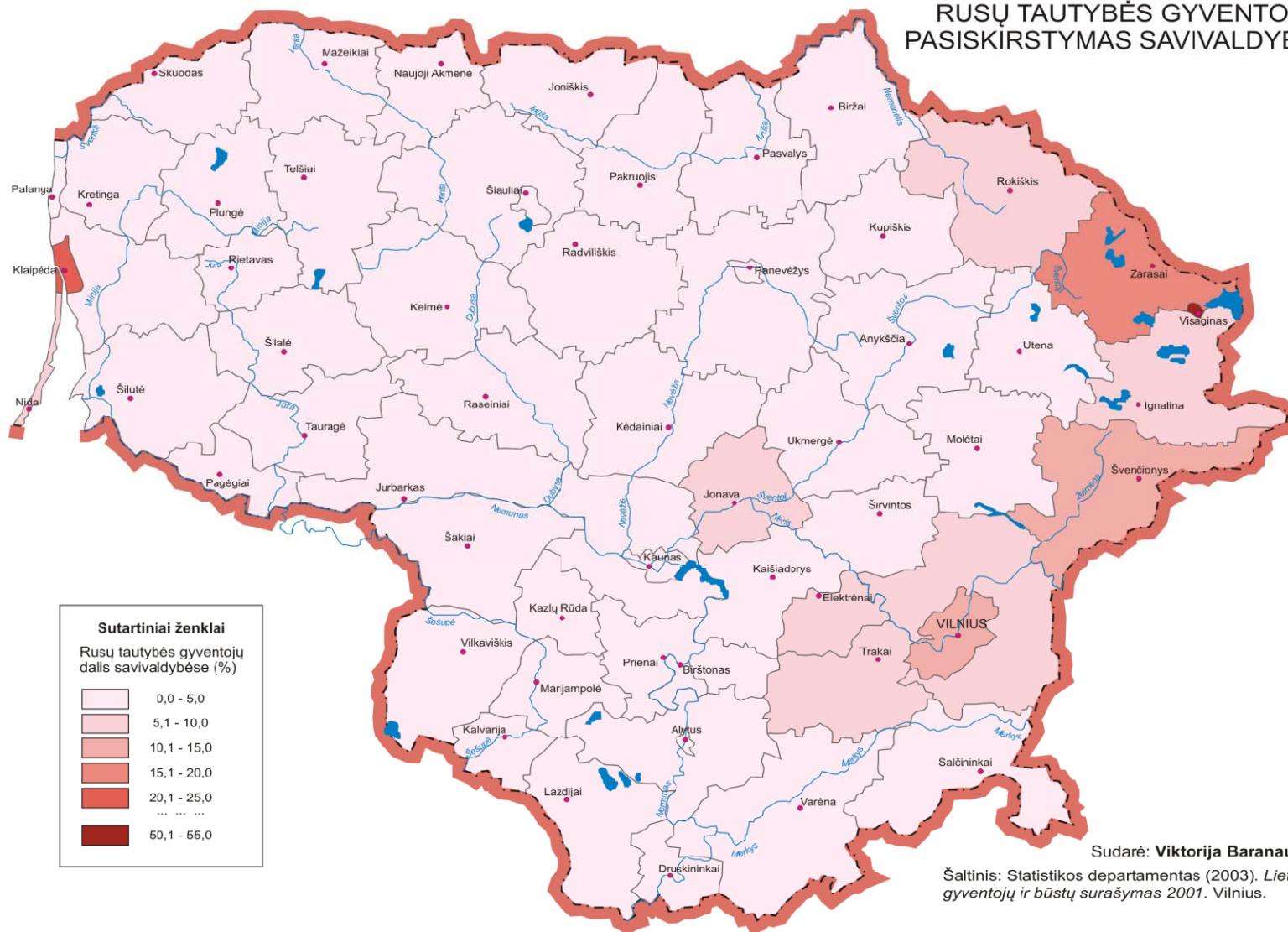
Margiausia Vilniaus miesto gyventojų tautinė sudėtis: lietuviai čia sudaro 57,8%, lenkai – 18,7%, rusai – 14%.

Antrasis daugiatautis miestas – Klaipėda, kuriame lietuviai sudaro 71,3%, rusai – 21,3%, ukrainiečiai ir baltarusiai – apytikriai po 2%.

Daugiausia nelietuvių tautybės asmenų gyvena Visagino mieste – 85%, iš jų 52,4% rusų.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejys

RUSŲ TAUTYBĖS GYVENTOJŲ PASISKIRSTYMAS SAVIVALDYBĖSE

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Visagine matome **veidrodinį** likusios Lietuvos dalies atžvilgiu tautybių pasiskirstimą:

Lietuvoje 83,45% lietuvių

vs

85% nelietuvių Visagine;

Vilniuje 57,8% lietuvių

vs

52,4% rusų Visagine.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Be rusų, tarp Visagino nelietuvių tautybės gyventojų daugiausia baltarusių (gudų) – 10,3 %, lenkų – 9,1 %, ukrainiečių – 5,7 %.

1999 metais vidutinis Visagino gyventojų amžius buvo 30,6 m., tame tarpe vyrų – 29,7 m., moterų – 31,6 m.

2012 m. pradžioje visaginiečių vidutinis amžius jau buvo 39,3 m., tame tarpe vyrų – 37,5 m., moterų – 41 m.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Projekto „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“ kiekybinės apklausos duomenų analizė:

- 1) visaginiečių kilmė ir gimtosios kalbos,
- 2) kalbų mokėjimas bei realus kasdienis kalbinis repertuaras, kuris nedirbančių gyventojų atžvilgiu sąlyginai gali būti suprantamas kaip buitinio bendravimo repertuaras, o dirbančiųjų atžvilgiu – kaip apimantis buitinę ir darbo sferas,
- 3) skirtingų kalbų įvertinimai.

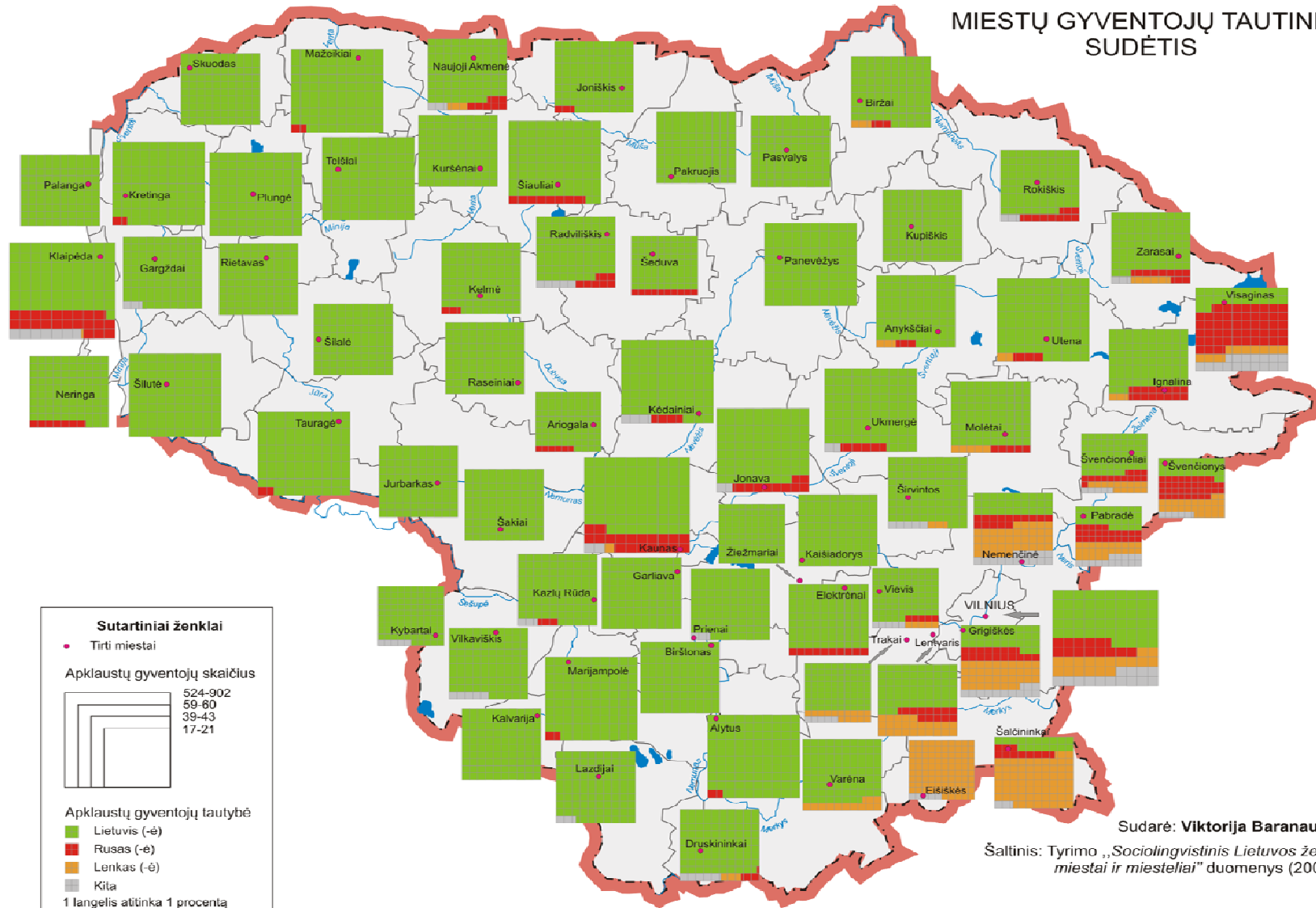
Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

1 LENTELĖ „Visagino gyventojų gimtinė, tautybės, tapatybė ir gimtosios kalbos“

Respondentų atsakymai (proc.)	V I S A G I N I E Č I Ū						
	tėvų gimtinė	pačių gimtinė	motinos tautybė	tėvo tautybė	pačių tautybė	pačių tapatybė	gimtoji kalba
ne Lietuva	73	55	—	—	—	—	—
lietuvių	—	—	12	15	22	19	17
rusų	—	—	57	52	52	57	77
lenkų	—	—	20	15	10	5	2
kita	—	—	12	18	17	3	8
europiečiai	—	—	—	—	—	7	—
pasaulio piliečiai	—	—	—	—	—	9	—

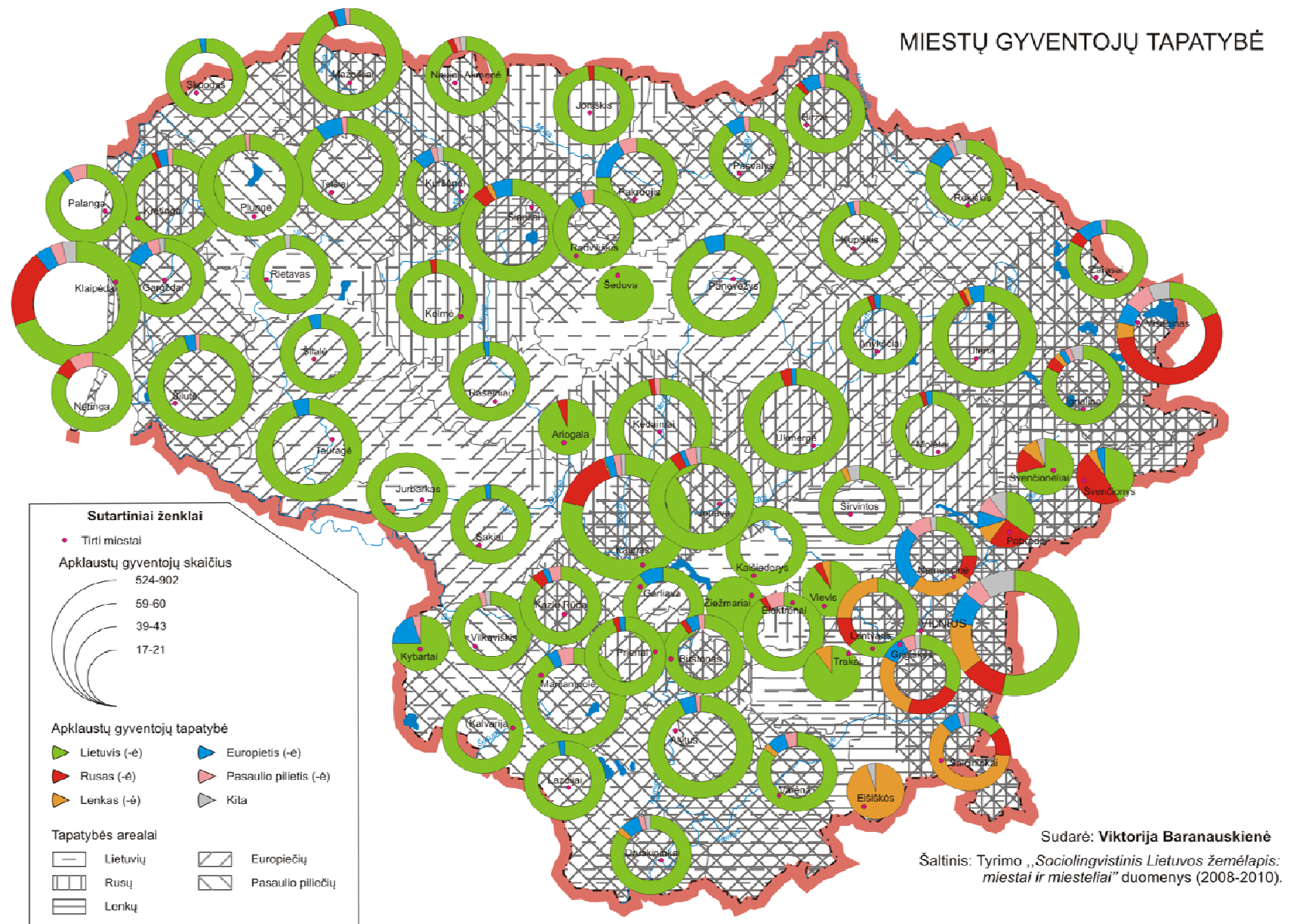
Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

MIESTŲ GYVENTOJŲ TAUTINĖ SUDĖTIS

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejys

MIESTŲ GYVENTOJŲ TAPATYBĖ

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

2 LENTELĖ „Visagino gyventojų kalbų repertuaras (I)“

Vartojamos kalbos (proc.)	V I S A G I N I E Č I A I								
	kalba	rašo	skaito knygas	skaito spaudą	žiūri TV	našo internete	klauso radijo	galvoja	meldžiasi
Lietuvių	75	75	32	56	64	43	65	34	22
Rusų	100	98	95	91	95	95	87	92	59
Lenkų	22	3	3	2	2	0	4	0	16
Anglų	13	13	10	5	17	25	4	2	—
Pereina iš kalbos į kalbą	65	—	—	—	—	—	—	2	—
Kitomis kalbomis	—	8	5	4	7	2	2	3	3

3 LENTELĖ „Visagino gyventojų kalbų repertuaras (II)“

Vartojamos kalbos (proc.)	VISAGINIEČIŲ BENDRAVIMAS							
	PRIVAČIOJE SFEROJE				VIEŠOJE SFEROJE			
	šeimoje / su giminėmis (↔nuo iki)	su gyvūnais	su kaimynais	su draugais/ pažįstamais	paslaugų / medicinos sferose	su pareigūnais	su klientais	su bendradarbiais / viršininkais
Lietuvių	12 su tėvu ↔ 29 su vaikais	12	28	52	60 / 29	56	69	54 / 39
Rusų	83 su seneliais ↔ 90 su vaikais	94	98	95	93	73	90	92 / 89
Lenkų	0 su vaikais ↔11 su seneliais	0	0	2	0	0	0	0
Anglų	—	—	0	0	2 / 0	0	3	3 / 0
Kitomis kalbomis	3 su tėvu ↔ 7 su sutuoktiniais / partneriais	0	5	0	0 / 2	0	—	—
Pereina iš kalbos į kalbą	0	0	2	0	2 / 0	0	0	0
Dviem kalbom	23 su vaikais ↔12 su tėvu	6	28	48	52 / 24	29	66	46 / 27

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Neprivačioje sferoje vartojamų kalbų hierarchijos viršūnėje Visagino gyventojai mato valstybinę kalbą.

Ją tinkamiausia verslui laiko 74 proc. visaginiečių respondentų (plg. Vilniuje – 86 proc., Kaune – 89 proc., Klaipėdoje – 91 proc.),

aukštajam mokslui – 86 proc. visaginiečių (plg. Vilniuje panašiai mano 92 proc., Kaune 95 proc., Klaipėdoje 94 proc. respondentų),

viešiesiems užrašams – 95 proc. apklausos dalyvių Visagine (plg. Vilniuje – 98 proc., Kaune – 99 proc., Klaipėdoje – 97 proc.).

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Svarbus skirtumas tarp Visagino ir didmiesčių gyventojų kalbų įvertinime yra tas, kad visaginiečiai antrą vietą pagal tinkamumą verslui teikia rusų kalbai (64 proc.) ir tik trečią anglų kalbai (53 proc.).

Didmiesčiuose aukštesnes pozicijas turi anglų nei rusų kalba: Klaipėdoje anglų kalbai versle pritaria 53 proc., rusų – 35 proc., Kaune atitinkamai 45 proc. ir 18 proc., Vilniuje 44 proc. ir 25 proc.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Visaginiečių atsakymuose rusų kalba dominuoja ir **privačios (neoficialios) sferos kalbų hierarchijoje:**

rusų kalba deklaruojama kaip labiau nei kitos kalbos tinkama tiek bendravimui su draugais ir artimaisiais (87 proc.),

tiek su nepažįstamais (83 proc.),

ji labai tinka humorui, juokams (87 proc.).

83 proc. visaginiečiams įprasčiausia kalba yra rusų,

52 proc. respondentams ši kalba yra gražiausia,

57 proc. – reikalingiausia.

Pagal prestižą anglų kalba vos lenkia rusų: 50 proc. teikia pirmenybę anglų kalbai ir 48 proc. – rusų.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Projekto „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“ kokybinės apklausos duomenų analizė

Buvo apklausta 36 žmonės: 23 moterys ir 13 vyrų.

Amžius: 4 žm. – nuo 20 iki 30 metų, 8 žm. – nuo 30 iki 40 metų, 7 žm. – nuo 40 iki 50 metų, 13 žm. – nuo 50 iki 60 metų, 3 žm. nuo 60 iki 70 metų, 1 žm. – virš 70 m.

10 respondentų turi aukštąjį išsilavinimą, 13 žmonių turi vidurinį, 12 – vidurinį profesinį išsilavinimą, vienas baigė 8 klases.

Apklaustųjų sudėtis pagal užimtumą: 25 respondentai dirbantys, 5 pensininkai, 4 bedarbiai ir 2 studentai.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Lietuvoje gimė 17 žm. (5 – Visagine), 10 žm. respondentų – Rusijoje, 3 – Baltarusijoje, po 2 – Ukrainoje ir Kazachstane, po 1 – Latvijoje ir Kirgizijoje, viename interviu apie gimimo šalį pasakyta *Tarybų Sąjunga*.

Lietuvą laiko tėvyne 16 žmonių, Rusiją – 9, Baltarusiją – 3, Latviją, Lenkiją, Ukrainą, Kazachstaną – po 1 žm.

Išsiskiria 53 m. Kirgizijoje gimusio vyriškio tėvynės apibūdinimas: *Tarybų Sąjunga, kurios jau nebėra*; ir 50 m. Rusijoje gimusios medicinos darbuotojos atsakymas: <...> *esu daugiau ar mažiau pagyvenusi, manau, kad vis dėlto Tarybų Sąjunga*.

Dar du respondentai atsakė: *sunku pasakyti*.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Respondentų **gimtosios kalbos** pasiskirsto taip:

24 respondentams gimtoji yra rusų kalba,

4 – rusų ir lenkų,

3 – lenkų,

3 – lietuvių,

1 – ukrainiečių,

1 – lakų (Dagestanas).

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

1. Visagine išsilaiko rusų kalbinio gyvenimo infrastruktūra: prekybos vietose, aptarnavimo sferoje, medicinos įstaigose dominuoja rusų kalba.

Vyras, 60 m., rusas, energetikas, Visagine gyvena 30 m.:

Pas mus čia ne Lietuva, ir niekada Lietuva nebus. Lietuva – kažkur ten, štai ten jau pasirinkimo neturėtumėm. O čia mes kompaktiškai gyvename ir kalbame savo kalba, nors ir suprantame lietuviškai. Niekaip nenoriu pažeminti lietuvių kalbos, bet pas mus čia ne Lietuva. Čia net lietuviai sako: „Mes gyvename ne Lietuvoje“. Taip jau susiklostė.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

2. Daugelis respondentų apgailestauja, kad gerai nemoka lietuvių kalbos, bet visi teigia, kad daug supranta, gali susikalbėti tipinėse miesto gyvenimo situacijose.

3. Įvertindami kitų Lietuvos miestų, ir ypač Vilniaus, rusakalbių gyventojų rusų kalbos kompetenciją, rusakalbiai visaginiečiai pabrėžia savo kalbinį pranašumą.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

4. Kai kurie daug metų Lietuvoje gyvenantys respondentai Lietuvą vadina tėvyne, o Rusiją – savo namais:

kai atvažiuoju namo, tai ten sako, kad turiu lietuvišką akcentą; mano širdis – Rusijoje.

5. Dauguma respondentų mano, kad vaikams geriau išvažiuoti iš Visagino ir apskritai iš Lietuvos.

Moteris, 40 m., medikė, Visagine – 30 m.:

Man Lietuva nėra komfortinė šalis, aš čia nesijaučiu komfortiškai, ramiai ir saugiai. Aš čia kaip ant parako statinės sėdžiu.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

6. Vis dėlto nemažai respondentų pabrėžia savo meilę ir trauką Lietuvai.

Moteris, rusė, 30 m., Visagine – 8 m.:

Esu savo tėvynės patriotė, todėl kur bevažiuočiau, į bet kokį užsienį, mane traukia atgal. Tik čia, tik namo. Lietuva – mano šalis, mano gimtinė.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Lietuvos gyventojams žodis *Visaginas* greičiausiai kelia dvi stereotipines asociacijas: *atominė elektrinė* ir *rusakalbių miestas*.

Visaginas asocijuojasi ir su tarpine stovykla, kur žmonės pragyvena tam tikrą laiką, tikėdamiesi paversti tą stovyklą nuolatine gyvenvieta, bet taip ir nespėja įterpti savo gyvenimo į konkretų geopolitinį kraštovaizdį.

Rusakalbė Lietuva: Visagino atvejis

Visagino atsiradimas buvo sąlygotas darbo imigracijos idėjos, tad šį miestą galima apibūdinti kaip *dirbtinę salą*, kurios etninio, kultūrinio ir kalbinio kitoniškumo buvo neįmanoma nenumatyti iš anksto.

Nepilni keturi dešimtmečiai miesto istorijai – pernelyg trumpas laikotarpis, tad miestas ir toliau gyvuoja kaip savotiška sala Lietuvos sociolingvistiniame žemėlapyje.

Ačiū už dėmesį!